Kon. Bat. Gen.
XXI
6077

ETHNOLOGISCHE BELANGSTELLING

REDE

UITGESPROKEN BIJ DE AANVAARDING
VAN HET HOOGLERAARSAMBT AAN
DE RECHTSHOGESCHOOL TE BATAVIA
OP 23 SEPTEMBER 1938

DOOR

Dr. J. Ph. DUYVENDAK

XXI : -
6077

BIJ J. B. WOLTERS – GRONINGEN, BATAVIA 1938

XXI 6077

VAN DEN SCHRIJVER

ETHNOLOGISCHE BELANGSTELLING

REDE

UITGESPROKEN BIJ DE AANVAARDING
VAN HET HOOGLERAARSAMBT AAN
DE RECHTSHOGESCHOOL TE BATAVIA
OP 23 SEPTEMBER 1938

DOOR

Dr. J. Ph. DUYVENDAK

BIJ J. B. WOLTERS' UITGEVERS-MAATSCHAPPIJ N. V.
GRONINGEN – BATAVIA – 1938

Item ID: 0610202665

PERPUSTAKAAN NASIONAL RI.	
Tanggal	: 2 Maret 2012
No. Induk	: 17794/PN-MUSEUM/'12
BIB - ID	: 0010-42525760
Beli / Hadiah	: Ex. Museum

Mijnheer de President Curator,
Mijne Heren Curatoren, Hoogleraren en Docenten,
Dames en Heren Studenten,
Gij allen, voorts, die deze plechtigheid met Uw tegenwoordigheid vereert,
Zeer gewenste toehoorders,

De ethnologie is van huis uit een Europese wetenschap. Maar door de expansie der Europese cultuur rekent zij in onze eeuw tot haar beoefenaars mede zonen van volken, die tot voor kort in hun geheel behoorden tot het object der ethnologie. Zij wordt thans ook gedoceerd midden in het terrein van haar onderzoek. Dit is een belangwekkende situatie, die niet zonder invloed kan blijven op de aard der ethnologische belangstelling, daar het immers voor de ethnologie zomin als voor een andere geesteswetenschap onverschillig is, wie haar beoefent. Hierbij denken wij niet aan verschillen van individuële aard, maar aan verschillen die samenhangen met het cultuurmilieu, waaruit de onderzoeker voortkomt.

Het bijzondere kenmerk nu van het hoogleraarsambt in de Volkenkunde van Nederlandsch-Indië, dat ik hedenavond in het openbaar aanvaard, berust hierin, dat deze leerstoel is gevestigd midden in het gebied, welks cultuur het object van onze studie vormt. En wel aan een hogeschool, welker studenten voor een zeer groot gedeelte voortkomen uit en door tal van banden verbonden zijn aan de culturen, waarmede wij ons zullen bezighouden. Heeft dit invloed op de beoefening der ethnologie in deze landen en aan deze hogeschool?

Allereerst is er de eigenaardige omstandigheid, dat de studenten somtijds een grotere uit het dagelijks leven verworven vertrouwdheid met de te behandelen verschijnselen zullen bezitten dan de leermeester. Dit is slechts winst. Wie echter mocht menen, dat hiermee zou samengaan een spontane belangstelling voor de onderwerpen, welke de ethnologie aan de orde stelt, zou bedrogen uitkomen. [1]) De verklaring hiervan moet worden gezocht in de verschillend geaarde belangstelling, waarmee de inheemse studenten en de ethnologische wetenschap de ethnografische stof tegemoet treden. Zelfs treft men onder Indonesische intellectuëlen niet zelden de opvatting aan, dat ethnologie een onbelangrijke, misschien zelfs enigszins compromittante wetenschap is, welke zich bezighoudt met een overwonnen stadium van cultuur. Kan, althans ten dele, een

verklaring en rechtvaardiging hiervan gevonden worden in de gezindheid der ethnologie, welke haar vragen verkeerd zou stellen? Inderdaad, wie wel eens hier te lande ethnologische onderwerpen heeft uiteengezet aan inheemsen, zal geneigd zijn deze vraag bevestigend te beantwoorden. Bij zijn theoretische uiteenzettingen zal hij tot de erkenning zijn gekomen, dat het hem soms maar half gelukte ze met leven te vullen; terwijl een andere groep van uiteenzettingen, die voor Europese toehoorders de charme van het vreemde hebben, hier te lande ineenschrompelen tot kleurloze beschrijvingen van het meest gewone en alledaagse. Hij zal intuïtief hebben begrepen, dat zijn probleemstelling dikwijls niet de juiste was voor het milieu, waarin hij verkeerde. Ik althans ben menigmaal bekropen door het gevoel, dat Malinowski uitdrukt met de woorden, dat vele onzer oudere ethnologische theorieën „a touch of ridicule" hebben [2]); iets lachwekkends of iets zinledigs, dat zich terstond openbaart, wanneer ge er in een inheems milieu mee voor den dag komt. Wie hier te lande ethnologie doceert, zal dagelijks de proef op de som kunnen nemen, in hoever deze wetenschap erin geslaagd is de uit haar Europese herkomst voortvloeiende beperktheden te overwinnen. Want de ethnologie van Nederlands-Indië is dan pas tot de kern der vraagstukken doorgedrongen, wanneer zij ook iets te zeggen heeft tot Indonesische intellectuëlen.

Door de hier aangeduide overwegingen wil ik mij in dit uur laten leiden en ik zou Uw aandacht willen bepalen bij de vraag: van welke aard is de ethnologische belangstelling, waarop is zij gericht? Bij de beantwoording dier vraag zal kunnen blijken, welke plaats de ethnologie verdient in het cultuurleven van Nederlandsch-Indië.

Ethnologische belangstelling was er reeds — om niet vroeger terug te gaan — toen de eerste Nederlanders hier aankwamen en de eerste beschrijvingen teboek werden gesteld. Men zag de inheemse bevolking met ogen vol verwondering, maar toch weer niet met zulk een verwondering dat hieruit inzicht kon groeien. Wie thans het verhaal van „de eerste Schipvaart" van Willem Lodewyckz leest, is eigenlijk verbaasd, dat er geen dieper bevreemding uit die bladzijden spreekt. Doch de cultuurverschijnselen bezag men met de rustige zelfverzekerdheid, die uit het Bijbelse standpunt scheen voort te vloeien. De natuur achtte men — enkelen uitgezonderd — toch nog vreemder en grilliger dan de mensenwereld en zij bood nog meer rariteiten. Wel ontstond reeds in de zeven-

tiende eeuw in de Republiek een Oosterse studie [3]), maar de motieven, die hiertoe leidden, waren niet van kracht voor studie van taal en volk van deze gewesten. Immers de Semitische talen werden bestudeerd wegens hun verband met de taal van de Heilige Schrift, welker bestudering nog zo centraal stond, dat zelfs wie zich met het Chinees bezig hield, dit niet anders kon doen dan in relatie hiermede [4]). Handelsbelangen of de verwachting mathematische en natuurwetenschappelijke kennis deelachtig te worden — welke factoren óók in het spel waren bij de studie van het nabije Oosten en van China — konden evenmin een aansporing vormen tot een nauwgezette studie van Indonesische taal- en volkenkunde. Bestrijding van de Islam tenslotte en verdediging van de Christelijke godsdienst, die in de Europese landen eveneens aandreven tot Oosterse studiën, behoorden in slechts geringe mate tot de werkingssfeer van de dienaren der V. O. C.

Een frisse nieuwsgierigheid was het kenmerk van de zeventiendeeeuwse ethnologische belangstelling en zij vond haar uitdrukking in de voorloper van onze musea, in het rariteitenkabinet.

In de achttiende eeuw veranderde er veel in het Europese cultuurbeeld, al ondervond de Indische Archipel er niet terstond de weerslag van. Ik behoef niet uit te weiden over de romantische verheerlijking der zogenaamde „natuurvolken", [5]) die halfweg deze eeuw bloeit. Wat tevoren nog maar theorie was en wat de Paus in 1532 had voorbereid door zijn bekende verklaring, dat ook Indianen een ziel hebben en dus als medeschepselen Gods voor bekering tot de Christelijke godsdienst vatbaar waren, is nu werkelijkheid geworden: het begrip van de eenheid van het menselijk geslacht. Er gaat een gevoelsstroom uit naar de natuurvolken — zij het dan ook somtijds een romantische vertedering; er ontstaat een liefde voor de mensheid als geheel, die de grondslag is kunnen worden voor de zakelijke onderzoekingen van later tijd. Terwijl de schippers van de zeventiende eeuw op de vreemde eilanden Europese cultuurgewassen en huisdieren achterlieten om hiermede verversingsstations aan te leggen, doet men dit bij de wereldreizen in de achttiende eeuw op de eilanden in de Stille Oceaan mede om de bewoners van nut te zijn. [6]) De natuurvolken delen de belangstelling met de grote Oosterse culturen, die dan worden ontdekt en door sommigen verheerlijkt. Het is de eeuw van de Geschiedenissen der Mensheid, de Universalgeschichten, waarin ook de natuurvolken een plaats krijgen, hetzij om ernaar te verwijzen als naar de toestand, waarin

de onbedorven mensheid verkeerde, hetzij om een lijn van evolutie aan te wijzen, die hen verbond met de toenmalige Europese cultuur. Een eigenlijke Volkenkunde als afzonderlijk studiegebied bestond echter nog niet, de ethnologische belangstelling was onderdeel van de wereldgeschiedenis en de kennis van de betrokken volken was uiterst gering en oppervlakkig.

De evolutionistische opvattingen van de leer van de Vooruitgang, welke in de achttiende eeuw zeer verbreid waren, kregen een diepe achtergrond door de leer van het biologisch evolutionisme, die zich sinds de helft van de negentiende eeuw deed gelden. Het is thans precies honderd jaar geleden, dat bij Darwin de overtuiging post vatte, dat door selectie in de strijd om het bestaan een nieuwe soort kan ontstaan: de mens wordt ingeschakeld in de reeks van in elkaar grijpende levensvormen. [7]) Dan wordt het eerst recht belangrijk geacht de „laagstaande" volken te bestuderen; en de Volkenkunde, die juist in de eerste helft der negentiende eeuw als zelfstandige wetenschap was ontstaan, geraakt na het verschijnen van Darwin's „Origin of Species" (1859) bijna geheel onder de invloed van deze gedachte. Men ziet de mogelijkheid geopend een geschiedenis te schrijven van de gehele mensheid, als men maar beginnen kan met de laagst staande vormen daarvan, die ook cultureel dicht bij het dier moesten staan. Zo komt men tot de opstelling van de bekende ontwikkelingslijnen: van promiscuïteit tot monogamie, van hordenleven tot staat, van animisme tot monotheïsme, enz. Een uiteenzetting van de zakelijke redenen, waarom deze ontwikkelingslijnen niet deugen, valt buiten mijn onderwerp en ik kan haar U besparen. De natuurvolken werden gezien als kindheidsvolken, als een levende voorgeschiedenis der Europese mensheid, die men snel moest bestuderen vóór het te laat zou zijn en zij verdwenen waren. Al spotte het onderzoek met de grondbeginselen van echte historische studie, niettemin was de belangstelling sterk historisch, althans genetisch gericht. Men zocht immers naar de oorsprong en het verloop der cultuurelementen binnen het kader der gehele mensheid, binnen hetwelk alle volken met elkaar verbonden waren door hun plaats aan een zelfde staag stijgende lijn. De ethnologie was belangrijker voor wie de vermeende wordingsgeschiedenis van de Europese mensheid wilde leren kennen dan voor hem, wien het te doen was om de kennis der primitieven.

In onze eeuw is de richting der ethnologische belangstelling niet zo gemakkelijk meer te overzien. Evenals in de biologie is ook in

de ethnologie het rechtlijnig evolutionisme dood. Maar levend is nog altijd het verlangen de culturen der ganse mensheid in een onderling verband te groeperen, verbindingen aan te wijzen en ontwikkelingen. In deze zin zou men de huidige ethnologie in al haar richtingen een historisch georiënteerde wetenschap mogen noemen.

Over het historisch karakter der ethnologie kan licht misverstand ontstaan. Niet alleen door de schijnbare tegenspraak, die is gelegen in de definitie dat de ethnologie zich bezighoudt met „niet-historische" volken; maar vooral doordat er enige richtingen zijn, die bij uitstek als historisch worden aangeduid. Deze benaming verwierven zij zich echter oorspronkelijk in een strijd tegen de bovengenoemde wijze van onderzoek: de oude evolutionistische geschiedopvatting uit de negentiende eeuw. In tegenstelling tot dit in de practijk zo onhistorisch bedrijf wees men met meer nadruk dan tevoren was geschied op de invloed van locale factoren ter verklaring van een cultuur, op concrete gevallen van historisch contact en cultuuroverdracht. Men was niet meer tevreden met het aannemen van een Elementargedanke en autonome groei op de basis hiervan, zoals de evolutionistische school meestal in al te grote eenvoud placht te doen. Reeds in het laatste kwart der vorige eeuw begon Ratzel in zijn talrijke en in Duitsland veel gelezen geschriften de hier aangeduide denkbeelden te ontwikkelen. Ratzel was echter in de eerste plaats geograaf, en ten aanzien van den mens als „erdgebundenes Wesen" interesseerde hem vooral een drietal onderwerpen: het „waar", het „waarvandaan" en de invloed van de natuur. [8]) Het karakter van Ratzel's werk maakt het begrijpelijk, dat zijn leerlingen elk verschillende zijden hiervan uitwerken. [9]) In de ethnologie knoopt het eerst Frobenius bij hem aan, later Gräbner en Ankermann, welke aan hun leer van de „Kulturkreise und Kulturschichten" een grote bekendheid geven. Wanneer dan P. W. Schmidt zich óók in hoofdtrekken hierbij aansluit en de uitdrukking „Cultuurhistorische school" algemeen gangbaar wordt, wil men het wel eens doen voorkomen alsof alleen deze ethnologen de ware historische belangstelling hebben. Inderdaad gaat het er bij hen in de eerste plaats om de historische relaties van de primitieve volken onderling aan te wijzen en zo hun ontwikkelingsgang te schetsen. Uitgaande van enige hypothetische grondvormen schetsen zij het in en door elkaar vloeien van deze zelfde eenvoudige patronen tot het huidige gecompliceerde agglomeraat.

Meer dan een bepaalde levende cultuur interesseren hen voorlopig de cultuurelementen en hun herkomst; meer dan de cultuur de cultuurgeografie; meer dan de vraag hoe het is, de vraag hoe het is geworden. De culturen worden hier — als ik mij zo eens mag uitdrukken — beschouwd als producten aan de lopende band. Intussen is de laatste jaren in deze groep de neiging te bespeuren tot een grotere bedachtzaamheid in het toepassen hunner werkwijze. 10)

Ook in Amerika werd de groep van ethnologen, die zich keerden tegen te gemakkelijke evolutionistische interpretaties van cultuurgroei en die de nadruk legden op de noodzaak van het onderzoek naar concrete historische relaties, aangeduid als de historische school. Hiermee houdt echter de overeenkomst met de zojuist genoemde „cultuurhistorische school" op. Want ook zij waren doordrongen van het eenvoudige inzicht, hetwelk zich in de huidige ethnologie vrij algemeen heeft baan gebroken: dat men geen geschiedenis kan schrijven van zaken, die men niet kent. Het accent der belangstelling wordt hierdoor verlegd van het „vanwaar" naar het „hoe".

Deze verschuiving van het accent is in de huidige ethnologie een belangrijk verschijnsel. 11) Toen namelijk in onze eeuw met de groei van het verkeer en der koloniale macht de kennis der primitieve volken toenam, rees al spoedig twijfel aan de oude waarheden. Wat was eigenlijk totemisme, wat matriarchaat, wat classificatorisch verwantenstelsel, wat de betekenis van een clan, van een familie? Zo zou ik voort kunnen gaan met vragen. De werkelijkheid van de primitieve culturen bleek veel gecompliceerder en genuanceerder dan men vroeger had geweten. Het bleek bijvoorbeeld onjuist om van totemisme of matriarchaat te spreken als van een enkelvoudig, concreet en goed omlijnd verschijnsel. Immers, het is pure willekeur om van een enkel concreet geval — laat ons zeggen: Australisch totemisme — uit te gaan en dit te verheffen tot standaardtype. Al te gemakkelijk ook glijdt men dan terug in de oude evolutionistische denkgroeven en gaat men spreken van totemisme in opkomst en totemisme in verval. Hierom stelt Thurnwald voor zogenaamde „Begriffstypen" te onderscheiden en daarnaast concrete gevallen die zeer frappant zijn, aan te duiden als „Extremfälle" of Extremtypen". 12) Tegen de zuurdesem van het oude evolutionisme, dat ertoe verleidt uit te gaan van één vorm, die voor de gehele mensheid zou hebben gegolden of in een bepaalde fase zal gelden, kan niet genoeg worden gewaakt.

Met het wegvallen van het geloof aan de integrale eenheid dier cultuurelementen is de basis weggevallen aan de geschiedschrijving van de ontwikkeling der culturele instellingen. Men had vroeger — de rechtlijnigheid van de ontwikkeling nu daargelaten — de fout begaan de cultuurinstellingen te behandelen alsof het levende wezens waren met een eigen groei en verval, en men wilde deze ontwikkeling nagaan in haar loop door de verschillende eeuwen en door de verschillende culturen heen. Thans beseft men duidelijker, dat men te doen heeft met bepaalde tendenties, welker ontwikkeling en vormgeving telkens afzonderlijk te bestuderen vallen in elke cultuur. Historische beïnvloeding, contact met een vreemde cultuur, kan hierbij zeer belangrijk zijn geweest. Maar ook dan doet zich de vraag voor: hoe?

Wat de huidige ethnologie karakteriseert, is niet in de eerste plaats een of ander nieuw theoretisch systeem, maar veeleer een opmerkelijke verfijning van waarneming en onderzoek. Deze verfijning bestaat enerzijds hierin, dat men door het gemakkelijker toegankelijk worden der natuurvolken en door het toenemen van het aantal onderzoekers niet meer tevreden behoeft te zijn met een overzicht in vogelvlucht, doch meer gedetailleerde uiteenzettingen mag verwachten. Hieraan heeft het echter ook vroeger niet ontbroken. De verfijning kan nauwelijks worden gezocht — zoals bij de natuurwetenschappen — in een verbetering van de technische hulpmiddelen, welke leidt tot een scherper objectieve waarneming van de feiten. Zij bestaat in hoofdzaak uit een inniger samenwerking van practische waarneming en theoretisch inzicht. De ethnologie heeft — ik geloof althans dit als een voldongen feit te mogen vastleggen — afgerekend met de naïeve veronderstelling, dat men door zogenaamde inductieve waarneming tot een getrouw beeld zou kunnen komen van een cultuur en zij heeft begrepen, dat de feiten alleen spreken als men hun iets vraagt. [13]) Het komt er nu maar op aan, hoe men de vragen stelt.

Er hier scheiden de wegen! Het zou heel gemakkelijk zijn de moderne ethnologie voor te stellen als een chaos van elkaar bestrijdende opvattingen, vooral als men uitgaat van de methodologische geschriften. Terecht merkt echter een ervaren ethnoloog als Lowie op, dat het in de practijk wel meevalt. [14]) Op de twistpunten wil ik in dit uur dan ook niet de nadruk leggen; ik kan U beter een indruk geven van de aard der huidige ethnologische belangstelling door U, zonder veel namen te noemen, enige der naar mij

voorkomt belangrijkste gezichtspunten te schetsen, van waaruit men de primitieve culturen kan pogen te verstaan. [15])

Allereerst is er dan het structurele aspect. Een cultuur bestaat niet uit een aantal zelfstandige, meer of minder aan elkaar verbonden cultuurgoederen, maar zij is in wezen een eenheid, waaraan men een systeem ten grondslag kan leggen. Een systeem, dat alleen door analyse aan den dag treedt; dat aan de leden van de cultuur zelf niet bekend behoeft te zijn en aan de leden van een primitieve cultuur inderdaad niet bekend is. Wie deze structurele kern heeft gevonden, kent de grondslagen dier samenleving. Hieromheen moeten zich dan de details voegen, die het geheel met leven vullen. Mythen en ceremoniën kunnen bij primitieven een zeer rijk reservoir zijn van die structurele opvattingen, die in de practijk van het leven altijd in verzwakte vorm zullen voorkomen, als een regel met uitzonderingen. Wat de grammatica is voor de taal, is de structuur voor een cultuur. In Leiden zijn enige zeer belangrijke ethnologische studies over Nederlandsch-Indië in deze geest geschreven. Niemand meent echter, dat hiermee het ethnologisch onderzoek uitgeput is. Wij kennen dan niet meer dan het geraamte van de cultuur, of misschien beter: de voedingsbron. Uiteraard is zulk een onderzoek sterk theoretiserend, daar het de orde achter de chaos der verschijnselen wil aanwijzen.

Echter ook die schijnbare chaos der verschijnselen, precies zoals hij is, vraagt de aandacht. Men kan de vragen stellen: hoe functioneert een cultuur, in welke relaties staan de onderdelen precies tot elkaar, wat is de uitwerking van het een op het ander? Het komt er dan op aan een getrouw beeld te tekenen van het ganse samenstel ener cultuur, in grote en kleine dingen. Bij zulk een onderzoek valt de nadruk op de cultuur zoals zij leeft. Toch gaan ook de ethnografen, die deze wijze van onderzoek bij uitstek propageren, welbewust zeer theoretiserend te werk. Malinowski, de begaafde voorganger van deze zogenaamde functionele richting, formuleert dit zelfs als het belangrijkste methodische beginsel van ethnografisch onderzoek: „without theory there can be no fruitful research". [16]) Hij beveelt als de ideale werkwijze aan, wat hij zelf ook heeft gedaan: perioden van ethnografisch onderzoek temidden van een volk af te wisselen met een korte tijd van bezinning in de studeerkamer.

Maar ook hiermede en in combinatie met een structureel onderzoek is de kennis van een cultuur niet volledig. Ook bij de leiders

SASTRA ... YOGYAKARTA

van de functionele richting ontbreekt dit besef niet.[17]) De instellingen van een cultuur worden gedragen door mensen, zodat aan alle cultuuronderzoek een psychologische kant is. Ethnologie is geen psychologie, omdat zij zich alleen bezig houdt met de cultuur en de cultureel bepaalde houding van den mens, niet met onderzoek naar de aanlegselementen van den mens in het algemeen. De grens tussen beide wordt wel eens verwaarloosd, o.a. bij de zo actuële vraag naar de aanleg van primitieve volken. Voorzover dit de aanleg der individuën betreft, is dit een zuiver psychologische vraag; de ethnologie wijst harerzijds aan, wat de primitieve culturen van die aanleg hebben gemaakt in verband met wat die aanleg van de cultuur heeft gemaakt. De verhouding tussen psychologie en ethnologie wordt op de kop gezet, wanneer men een ethnologisch gegeven verklaart uit een onder ons levende psychologische behoefte. Rivers heeft dit zeer juist uitgedrukt, toen hij het ongeveer aldus formuleerde: een instelling als de bloedvete moet niet verklaard worden uit de wraakbehoefte, zoals wij die kennen, maar men moet de betekenis van de wraakbehoefte in een bepaalde cultuur proberen te begrijpen uit de bloedvete.[18]) De menselijke geest moge naar aanlegselementen overal dezelfde zijn, het is juist de taak en de bekoring der ethnologie na te speuren hoe hij in de verschillende primitieve culturen gericht wordt. Wel behoort het dus tot de taak der ethnologie om te onderzoeken, wat de gevoelswaarde is van de beschreven en in hun grondslag en samenhang begrepen handelingen en instellingen. De betekenis van symboliek b.v. is niet uitgeput met een structurele analyse; zij heeft ook een emotionele zijde. Wat is de toonaard, waarin alles gezet is? De Engelse ethnoloog Dr. Bateson heeft in een recent werk voor dit aspect der cultuurstudie een nieuwe term geschapen en wil spreken van „ethologie". Ethos is dan, naar zijn formulering: „a culturally standardised system of organisation of the instincts and emotions of the individuals", of elders: „a certain system of emotional attitudes".[19]) Het gaat hierbij zowel om het ethos van personen als om het ethos, waarin de onderscheiden handelingen van de groep zijn gevat. En in de ruimste zin eveneens om het ethos, dat in een ganse cultuur overheerst: de „ziel" van een volk, in meer populaire terminologie. Dit heersende groepsethos is van zeer veel belang, daar het bepalend en selecterend werkt op het opkomen van nieuwe mogelijkheden en op de ontwikkeling der persoonlijkheden.

Reeds tientallen jaren geleden legde de Franse sociologische school met Lévy-Bruhl de grondslagen voor een hiermee verwant onderzoek door uit te gaan van de opvatting, dat elke maatschappij haar eigen geestelijk type ontwikkelt. Langdurige en dikwijls onvruchtbare discussies zijn bovendien gevoerd over de vraag, of men van de maatschappij mag spreken als van een organisme en of er zo iets als een collectief bewustzijn bestaat; de formuleringen van de huidige Gestaltpsychologie bieden een uitweg uit deze strijd, die er dikwijls één was van woorden. In de Engels schrijvende landen schijnt het nog vrij recente werk van Ruth Benedict met de programmatische titel „Patterns of Culture" (1935) de laatste jaren bredere erkenning te hebben verschaft aan deze opvattingen. Terwijl Lévy-Bruhl niet verder was gekomen dan het tegenover elkaar stellen van twee zeer ruime typen, de gehele zogenaamde primitieve wereld tegenover de moderne Europese wereld — met alle vaagheden en generalisaties, die van het vergelijken van twee zodanig aangeduide grootheden onvermijdelijk het gevolg moeten zijn — heeft Benedict ernst gemaakt met de gedachte enige primitieve culturen tegenover elkaar te karakteriseren. [20])

Zo goed als andere zijden van de persoonlijkheid staat ook de wijze, waarop de individu zich rekenschap geeft van de hem omringende verschijnselen, zijn intellectuële werkzaamheid dus, in een nauw en niet-enkelvoudig verband met de cultuur, waarin hij opgroeit. Zij volgt die cultuur evenzeer als zij haar leidt. Intellectuële debatten zijn niet zeldzaam onder primitieven, zij het ook dat het intellectuële kader een ander is dan het onze en men naar Europese maatstaf van pseudo-wetenschap moet spreken. Ook de bouw en de functie van dit intellectuële aspect der cultuur verdienen nauwgezette aandacht. Natuurlijk oefenen deze primitieve theorieën invloed op de gang van zaken; zij leiden tot het opstellen van regels, die met de structuur van de maatschappij kunnen harmoniëren, maar die er ook mee in strijd kunnen zijn en het behoorlijk functioneren van de maatschappij belemmeren. Het laatste spreekt zeer duidelijk, wanneer dit conflict van theorie en practijk het voortbestaan van het leven zelf bedreigt. Laat mij U een voorbeeld mogen geven: Bij de Kenja-Dajak in Borneo [21]), waar de rijstbouw het belangrijkste bestaansmiddel is, kent men talloze voorschriften, welke in acht genomen moeten worden om de oogst een succes te doen worden. Over deze regels, die wij van godsdienstige aard zouden noemen, heerst lang geen eenstemmigheid en zij verschillen

ook van plaats tot plaats. Een gemeenschappelijke grondslag is er natuurlijk wel in aanwezig — uitdrukking van de structurele eenheid der cultuur — maar de overmatige belangstelling voor deze zaak heeft bewerkt, dat de bepalingen elkaar overwoekerd hebben en een onnoemelijk aantal van gunstige en ongunstige tekenen in acht genomen moet worden. Dit is zelfs in zulk een mate het geval geworden, dat een efficiënte bewerking van de grond erdoor onmogelijk wordt. De primitieve wetenschap heeft zich hier dus van het leven vervreemd. En de oplossing, welke men heeft gevonden, is deze, dat men met tijdelijke negatie van de officiële theorie reeds een begin maakt met ladangen, zonder inachtneming van voorschriften, zodra het gunstige jaargetijde, in de zin zoals wij dit ook zouden opvatten, is aangebroken. Wanneer we letten op het dwingend karakter, dat bedoelde voorschriften eigen is, kunnen we het zo uitdrukken, dat deze niet-officiële landbouwhandelingen later officieel worden erkend. Lettend op het in onze zin godsdienstige karakter dezer voorschriften mogen we spreken van profane handelingen, die later de vereiste sacrale wijding ontvangen.

De ethnologische belangstelling in onderzoekingen, als ik U hier zeer kort heb aangeduid, is dus allereerst gericht op het levende stuk werkelijkheid, dat men van alle zijden poogt te doorgronden en te verstaan. Zij is niet in de eerste plaats gericht op de wordingsgeschiedenis, op de herkomst der dingen. Maar toch wel in de laatste plaats. Want de ethnologie stelt zich niet tevreden met een onafzienbare reeks zeer dikke monografieën. Het doel van alle onderzoek is gelegen in meerder inzicht in de verscheidenheid van de culturen der mensheid en in het onderling verband tussen al deze vormen, zij het sociologisch, zij het historisch opgevat. De cultuurhistorische school, waarover ik U tevoren sprak en welke deze wordingsgeschiedenis op de voorgrond stelt, gaat naar het oordeel der critiek te vroeg en onoordeelkundig over tot het vaststellen van historische relaties en ontwikkelingslijnen. Dertig jaar geleden formuleerde Steinmetz in zijn inaugurele oratie te Amsterdam het doel der ethnologie op de aan zijn levendige geest eigen wijze o.a. als volgt: „Zonder de Volkenkunde kennen wij maar éénen mensch, ons overbekende vervelende zelf, den West-Europeaan. Door haar leeren wij den ander kennen, alle menschen". 22) Door die rijke verscheidenheid van culturen en de schaarste aan directe chronologische gegevens is de ethnoloog, ook al is zijn

doelstelling mede historisch, meer dan vele historici lief zal zijn, geneigd sociologisch tewerk te gaan; van een eenvoudig geschiedverhaal der mensheid kan immers, sinds het evolutionisme overwonnen is, geen sprake meer zijn. Te minder nu men vrijwel algemeen heeft begrepen — ook de cultuurhistorische school belijdt dit beginsel principieel, zij het ook dat tegen haar practijk bedenkingen rijzen — dat men cultuurstudie en studie van cultuurelementen niet anders kan beoefenen dan door de aandacht te richten allereerst op de cultuur als totaliteit.

Vele oude strijdvragen, die niet tot een oplossing gebracht konden worden, doordat zij verkeerd waren gesteld en uitgingen van Europese categorieën, worden langzamerhand aan de vergetelheid prijsgegeven. Het centrum van vraagstukken, waaromheen de huidige ethnologie zich groepeert, is verschoven. Ik kan er niet aan denken U thans een beeld te geven van de concrete vragen, waarop de ethnologische belangstelling is gericht. Dat echter aard en richting der ethnologische belangstelling in het huidig onderzoek niet weinig verschillen van die der vorige eeuw, kan U uit het gezegde reeds duidelijk zijn geworden. De Europese ethnoloog heeft in de primitieve culturen zichzelf herkend, niet een afgedwaalde of een achtergebleven mensheid. Zeer scherp wordt dit geformuleerd door van der Leeuw in zijn studie over „De primitieve mensch en de religie": het probleem der primitieve mentaliteit is slechts een der onhandige wijzen, waarop de mens van deze tijd de vraag naar zichzelf stelt. 23) Niet alleen met het evolutionisme als systeem is het uit, maar ook met het geloof in de integrale vooruitgang. Een voordracht, die ik vroeger in deze aula voor U mocht houden, besloot ik met de woorden: „(de Europese cultuur) zou veroordeeld zijn, als de krachten, die haar dragen en voeden, in de grond niet dezelfde zijn als die, welke ten grondslag liggen aan de primitieve culturen". 24) De Europese cultuur zoekt ook in de ethnologie naar de onmisbare grondslagen van alle menselijke samenleving en cultuur, mede ten eigen behoeve. In plaats van de verheerlijking der natuurvolken en de romantische gevoelstoon uit de achttiende eeuw is een nuchtere wetenschappelijke klank gekomen.

Het vermogen der Europese cultuur om primitieve culturen zuiver te reproduceren is aanzienlijk verhoogd. In de loop der negentiende eeuw week de Europese gezichtseinder tot ver buiten de grenzen van Europa en tot ver buiten de grenzen van eigen tijd.

Na de economisch-politieke ontdekking en verovering van vreemde gebieden volgde de geestelijke ontdekking, ook de geestelijke toe-eigening. De Europese cultuur, die in haar wetenschap buiten-Europese culturen bij zich inlijfde, groeide hierdoor vooral de laatste vijftig jaar — trouwens niet voor het eerst in haar geschiedenis — buiten het traditioneel-Europese kader uit. Men kan de studie van vreemde en verleden culturen zien als een acculturatieproces; in dit acculturatieproces met buiten-Europese culturen, zo verbeelden wij ons althans, is het huidige Europa in zijn wetenschap aanzienlijk verder voortgeschreden dan vorige eeuwen. 25) Dat zulks de geleerden mogelijk is geweest, is enerzijds een symptoom van de Europese cultuursituatie als geheel; in hoever de wetenschappelijke acculturatie op haar beurt wederom deze situatie heeft beïnvloed, ligt buiten ons vermogen hier aan te duiden. Men zou verkeerd doen ter verklaring van dit verschijnsel van ontvankelijkheid te spoedig de huidige Europese cultuurcrisis aan te voeren. Immers, uit de historische en hiermee verwante onderzoekingen spreekt de geest van de Europese cultuur op zijn best en in zijn meest typische vorm: het vermogen tot aanvankelijke objectiviteit, tot aanvankelijk distantie nemen ten opzichte van het object van studie. Het is de uitgesproken historische zin van de Europese cultuur, welke vervolgens in haar expansiedrang kan komen tot een opheffing van zichzelf doordat het vreemde eigen geworden is. Met de economisch-politieke expansie is het trouwens niet anders gesteld. Het zijn niet alleen en zelfs niet in de eerste plaats de zogenaamde primitieve culturen, die bij dit alles de aandacht trekken; maar wat men met „het Oosten" pleegt aan te duiden, heeft in zijn geheel zulk een fundamentele verwantschap met de wereld der primitieven, dat hier geen scheiding kan worden gemaakt. Nog zeer duidelijk door deze wetenschappelijke acculturatie bepaald zijn geestelijke systemen als theosofie en anthroposofie, welke hierom — zonder dat iets gezegd wordt over haar innerlijke waarde — als cultuurwetenschappelijke seinen de aandacht verdienen. Maar door de huidige Europese crisis zijn ook andere lagen der maatschappij, waar geen bewuste invloed van dit acculturatieproces is aan te wijzen, betrokken geraakt bij de nieuwe wending in de Europese cultuur. Naast een vernieuwde romantische vlucht uit de spanningen van Europa, zoals enkelingen die te aanschouwen geven, beleven wij een wending in de cultuur, die onloochenbaar in de richting gaat van primitieve grondslagen, voor een

gedeelte echter in een zeer vertroebelde en door politieke op machtsvorming gerichte doeleinden beheerste sfeer. Het contact met de resultaten van het cultuurwetenschappelijk en ook ethnologisch onderzoek is hier — voorzover het er ooit geweest is — zozeer verloren gegaan, dat men juist in deze kringen de vruchtbare grondslag van dat cultuurwetenschappelijk onderzoek verloochent, welke bestaat uit de erkenning van de principiële gelijkwaardigheid van de ganse mensheid.

De formulering van een ingewikkeld en wijdvertakt vraagstuk als het onderhavige kan men van verschillende zijden aanvatten. Het kan in ons verband verhelderend zijn Max Scheler een ogenblik aan het woord te laten. De Wissenssoziologie, waarvan hij een voorganger is, bestudeert het nauwe verband dat er bestaat tussen een bepaalde maatschappij en de daarin levende wetenschappelijke tendenzen; een karakteristiek dier wetenschap bedoelt dus tevens een karakteristiek dier maatschappij te zijn. Max Scheler dan heeft in een poging om enige grote cultuurgebieden te karakteriseren naar de aard hunner wetenschappelijke behoefte de volgende, natuurlijk zeer schematische, indeling gemaakt. [26]) Allereerst onderscheidt hij het „Leistungswissen", de wetenschapsdrang, die gericht is op praestaties, op het beheersen van de omgeving, op efficiency, kenmerkend voor de Europese cultuur der laatste eeuwen. Het „Bildungswissen", dat hij kenmerkend acht voor het oude Griekenland en China, is gericht op de vorming van den completen mens. India tenslotte heeft het „Erlösungswissen" ontwikkeld. Het Leistungswissen moet volgens hem dienen als voorbereiding tot het Bildungswissen. Geschiedt dit niet, leidt het beheersen van de natuur niet tot verrijking van de menselijke persoonlijkheid — het humanistisch ideaal —, dan, zo zegt hij, „wäre die wissenschaftlich systematisch unterbaute Barbarei sogar die furchtbarste aller nur denkbaren Barbareien". Elk dezer drie richtingen van de geest is eenzijdig, maar thans, meent hij, is het uur voor de wereld geslagen om te geraken tot een uitwisseling, tot een „Kosmopolitismus der Kulturkreise". De oproep tot de wederontdekking van den mens, die uit deze woorden spreekt, kan men in onze dagen in vele toonaarden horen. Van de ethnologie mag men in de boven geschetste ontwikkeling zeggen, dat zij voor haar deel bezig is te treden in de sfeer van het Bildungswissen.

Oneindig dringender echter dan voor Europa geldt voor de Oosterse en de primitieve culturen, dat het uur van de „Kosmopo-

litismus der Kulturkreise" geslagen heeft. Alles wat ik heb aangeduid ten aanzien van de bezinning over de grondslagen der Europese cultuur en van culturen in het algemeen, welke de ethnologie kan geven, geldt in versterkte mate voor deze landen, waarin ook de studenten van deze hogeschool een leidende plaats hopen in te nemen. Terwijl de oudere ethnologie zich haastte om nog op te tekenen voor het te laat was, ziet de huidige ethnologie zich voor het geweldige cultuurprobleem gesteld, dat voortvloeit uit het verdwijnen dier culturen. Dit vraagstuk is evenzeer practisch als wetenschappelijk. Wetenschappelijk, omdat het hier gaat om een van de meest boeiende processen van acculturatie; practisch, omdat de vraag dringt: wat moet er voor in de plaats komen? Nog te weinig wordt ook door de Europese cultuurhistorie beseft, dat het vraagstuk van de Europese cultuurcrisis slechts een voorpostengevecht is van de problemen der culturele wereldcrisis, die in deze landen manifest is. Europeanisering van de wereld! Natuurlijk, maar in welke mate en hoe? Dóórdringen van welke Europese cultuuraspecten? En welke terugslag zal deze gedeeltelijke Europeanisering van de millioenen buiten Europa in stijgende mate hebben op Europa zelf? De culturen, waarmee de ethnologie zich bezig houdt, zijn niet te „redden". Of dit te betreuren valt, kan objectief niet worden beantwoord. Maar wel kan objectief worden vastgesteld, dat de eerste onvermijdelijke gevolgen van Europees contact bestaan in cultuurverlies in absolute zin. De ontwrichting kan zo grondig zijn, dat een volk in zijn geheel, ook biologisch, te gronde gaat. [27]) In Nederlandsch-Indië is dit een uitzondering gebleven. Maar van het cultuurverlies en van het besef in een crisis te leven zijn sprekende getuigenissen voorhanden ook van de primitieven zelf. Eén stem wil ik U laten horen, van de Batoe eilanden; het is een moderne zang, uit het Niassisch vertaald. [28]) „Wij zijn als vreemdelingen, Als bijwoners zijn wij, Als een enkele in de grond gestoken rijststamper zijn wij, Gelijk een op zich zelf staande bladnerf. Wij worden verteerd als rijstzemelen Boven een smeulend vuur. Wij vergaan als manawahout Tussen de vlammen. Geheel verdraaid en omgekeerd is de aarde. De wereld staat op haar kop. De adel is verarmd, De adelstand is in kommervolle toestand. Iedereen drijft rond als op een stuk drijfhout! De zoom van het uitspansel aan alle kanten Is omhoog gevlogen als een vleermuis, Is voorbijgeschoten als de wervelwind. De dorpsmuur is ineengestort, Het dorpsplein staat vol mos. (...) De mensen zijn

van elkaar vervreemd, de wereld is al te oud Om als dansplaats dienst te doen".

Zo ergens dan is in deze landen bezinning op cultuur nodig. Men komt niet ver met een meer of min oprechte belangstelling voor eigen inheemse cultuur of (kunstzinnige) onderdelen daarvan. Evenmin komt men ver, wetenschappelijk, met een naïeve ongeschoolde retrospectieve beschouwing over de cultuur van het volk, waaruit men voortkwam. Verdiept inzicht is alleen te verwerven langs de weg van cultuurstudie, zowel van Indonesische als van Europese en andere culturen.

Hier dient zich weer de vraag aan, die ook zoëven terloops aan de orde was: of cultuurstudie wel veel invloed heeft op de groei van een cultuur? Gaat deze niet grotendeels haar weg, bepaald door geheel andere factoren dan wat door een beperkte groep nuttig of wenselijk wordt geacht? Hoe deze verhouding elders ook moge zijn, in deze gewesten verkeren wij in de bijzondere positie, dat op velerlei wijze bewust leiding wordt gegeven aan het proces van acculturatie. De vreemde invloeden dringen hier binnen in een zekere dosering, terwijl Bestuur, Onderwijs en Zending (Missie) regulerend trachten op te treden. Zij volgen het veranderingsproces niet, maar zij lokken het uit en denken in termen van een wetenschappelijk geleid experiment. Dit maakt de eis van verheldering van cultuurbegrip des te klemmender, niet alleen bij deze drie grote machten maar evenzeer bij de leidende groepen der bevolking van alle landaarden. Als het kan ook bij hen, die de uitvoerders zijn van de onbewust cultuurveranderende krachten van industrie, cultures, handel en verkeer.

Moet ik U nog afzonderlijk spreken van de directe practische resultaten van de ethnologie? Van het nut van kennis van „zeden en gewoonten" der inheemse bevolking voor bestuur, cultures etc.? Het schijnt mij overbodig. Maar niet overbodig schijnt mij de waarschuwing, dat practische resultaten van betekenis niet in één nacht aan de boom der ethnologie groeien, maar er als rijpe vruchten in de volheid der tijden van afvallen. Wie te zeer het oog gericht houdt op de oogst, die hij op korte termijn wil binnenhalen aan practische resultaten, zal wetenschappelijk en practisch met lege handen blijven staan. Laat mij U dit tot slot met een enkel voorbeeld mogen toelichten.

In de Solor archipel ligt het eiland Adonare. De Duitse ethnoloog Vatter noemde het enige jaren geleden: Het eiland der moor-

denaars. [29]) En niet zonder reden, want reeds lange tijd probeert het bestuur tevergeefs een einde te maken aan de onophoudelijke moordpartijen, bloedveten, koppensnellerijen. Pas door een recente publicatie [30]) van P. Arndt, die studie heeft gemaakt van de mythologie van het volk, is gebleken, waarom de vijandschap en de gewoonte van het koppensnellen zo bijzonder diep geworteld zitten in dit volk en waarom alle pogingen om er door straf een einde aan te maken moesten mislukken. Door een beschouwing dier mythen is namelijk gebleken, dat het heelal en de maatschappij van Adonare verdeeld zijn in twee grote machten, die in een principiële tegenstelling tot elkaar staan van godsdienstige en cosmologische aard. Het onderhouden van deze traditionele vijandschap en het offeren van koppen aan het hoogste wezen is noodzakelijk voor het in stand houden van de wereldorde en een goede gang van zaken: welvaart, tijdige regen enz. Ook door deze publicatie van Arndt is de toestand nog niet geheel duidelijk, maar wel is zeer duidelijk geworden, dat men, wanneer men het koppensnellen hier wil uitroeien, rekening moet houden met deze grondtrekken van de Adonarese maatschappij en cultuur. Alleen een wetenschappelijk breed opgezet onderzoek — en hierom gaf ik U dit voorbeeld — kan in dit en soortgelijke gevallen de opheldering brengen, waar de practijk der bestuursmaatregelen dringend om vraagt. [31])

In de drie eeuwen, waarvan ik in het voorgaande een vluchtig overzicht gaf, heeft de ethnologische belangstelling een weg afgelegd, die loopt van rariteitenkabinet naar cultuurwetenschap. De ethnologie is thans, zowel door de cultuursituatie in de Europese landen als die daarbuiten, een wetenschap geworden, welker probleemstelling geldigheid heeft voor de gehele mensheid, al zal het accent verschillend kunnen worden verdeeld over het vanwaar, het hoe en het waarheen. Dat de ethnologie ook ten aanzien van Nederlandsch-Indië een zeer belangrijke en veelzijdige taak heeft — dit besef hoop ik bij U verlevendigd te hebben.

Mijnheer de President Curator, Mijne Heren Curatoren,

Bij het aanvaarden van dit mijn nieuwe ambt gevoel ik schroom en dankbaarheid. Schroom, of ik in staat zal zijn ten volle het mij erende vertrouwen te rechtvaardigen, dat uit Uw voordracht voor de bezetting van deze leerstoel spreekt. Dankbaarheid, dat Gij dit vertrouwen in mij gesteld hebt, waardoor ik in de gelegenheid ben deze schone werkkring te aanvaarden. Geloof mij, dat ik niets zal

nalaten wat in mijn vermogen is, om mijn taak naar behoren te vervullen.

Mijnheer de Directeur van Onderwijs en Eredienst,

Voor Uw medewerking tot het oprichten van deze vernieuwde leerstoel ben ik U zeer erkentelijk. In de rede, waarmede de Landvoogd de laatste Volksraadszitting opende, sprak Zijne Excellentie de verwachting uit, dat het herstel van deze leerstoel „de vorming van een wetenschappelijk centrum voor de beoefening van een voor Nederlandsch-Indië bij uitstek belangrijken tak van wetenschap in de hand zal werken". Binnen het kader van het onderwijs der Rechtshogeschool is de ethnologie weliswaar een bijkomstig studievak; niettemin zal ik er naar streven deze verwachting waar te maken.

Mijne Heren Ambtgenoten,

Het mij toegewezen deel van onze gemeenschappelijke taak mag ik — dank zij Uw houding — aanvaarden in het blijde besef in Uw kring welkom te zijn en steeds een beroep te mogen doen op Uw raad en voorlichting, hetzij persoonlijk hetzij wetenschappelijk. Terwijl het mij een bijzonder voorrecht is Uw kring als medewerker binnen te treden, hoop ik ook in persoonlijk contact U steeds nader te mogen komen.

Waarde ter Haar,

„Het is (...) verwonderlijk, dat zoo dikwijls ethnologen en adatrechtbeoefenaars werken met de ruggen naar elkaar toe, en indien ze elkaar aanzien, nog al eens een leelijk gezicht zetten ook". Deze uitspraak zult Gij herkennen, want zij is er een uit Uw diesrede van het laatste jaar, toen nog de verantwoordelijkheid voor beide vakken op U rustte. Zij was, naar ik hoop, niet de uitdrukking van een somber voorgevoelen! Beiden zijn wij ervan overtuigd — en Gij hebt het in bedoelde rede uitvoerig betoogd — dat adatrecht en ethnologie nauw tezamen behoren; in onze samenwerking, die hieruit voortvloeit, verwacht ik veel van U te zullen leren. Ik verheug er mij bijzonder over, dat Gij met vertrouwen het deel van Uw onderwijstaak in mijn handen ziet, waarvan Gij thans officieel afscheid neemt. De ethnologie heeft echter in de afgelopen vier jaar te helder tot en door U gesproken, dan dat Gij ook in de toekomst haar roepstem niet meer zoudt horen.

Dames en Heren Studenten,

Vreest niet, dat ik zal vergeten dat Gij aan deze hogeschool wordt opgeleid tot Meesters in de Rechten en zal trachten ethnologen van U te maken. Waarom ethnologische belangstelling echter ook bij U vereist wordt, hebt Gij reeds kunnen opmaken uit mijn uiteenzettingen van hedenavond en zult Gij, naar ik hoop, steeds beter verstaan. Ook voor goed begrip van verschillende van Uw andere examenvakken is een ethnologische grondslag onmisbaar. In een ingewikkelde maatschappij als vooral het Java van heden — maar het geldt ook voor de andere eilanden in toenemende mate — ons te aanschouwen geeft, nemen speciale wetenschappen een gedeelte van het arbeidsterrein over, dat in een meer primitieve maatschappij geheel door de ethnologie wordt bestreken. Dit betekent echter niet, dat er een tegenstelling tussen deze vakken en de ethnologie zou bestaan, of dat de ethnologie zich weer over het terrein dier andere vakken zou moeten uitbreiden; wel moet zij er contact mee houden en ze met haar belangstelling doortrekken.

Van onze persoonlijke verhouding hoop ik, dat Gij en ik er iets van de warmte in zullen vinden, die onontbeerlijk is voor vruchtdragend onderwijs.

Een laatste woord geldt hen, aan wie ik mij veroorloof deze rede op te dragen: zij, die onder dikwijls moeilijke en neerdrukkende omstandigheden, over de ganse archipel verspreid, de energie weten te behouden tot het verrichten van ethnografische arbeid, meestal midden tussen verplichte ambtsbezigheden door. Ik zal het als een voorrecht beschouwen, indien zij mij in staat willen stellen hun van dienst te zijn naar mijn vermogen. Bij de huidige stand van de beoefening der ethnologie van Nederlandsch-Indië berust de voortgang van deze wetenschap voor een niet gering gedeelte op hun onbaatzuchtige toewijding.

Ik heb gezegd.

AANTEKENINGEN

1) Cf. Dr. J. P. B. DE JOSSELIN DE JONG in zijn inaugurele oratie te Leiden: *De Maleische Archipel als ethnologisch studieveld* (1935), p. 24.

2) MALINOWSKI, *Crime and Custom in Savage Society* (1926), p. 127.

3) Men zie hierover: J. NAT, *De studie van de Oostersche talen in Nederland in de 18e en de 19e eeuw* (Amsterdams proefschrift, 1929); W. M. C. JUYNBOLL, *Zeventiende-eeuwsche Beoefenaars van het Arabisch in Nederland* (Utrechts proefschrift, 1931).

4) Dr. J. J. L. DUYVENDAK, *Early Chinese Studies in Holland* (T'oung Pao, Vol. XXXII, livr. 5, 1936, p. 329 vlg.).Behalve op de motieven, die in het algemeen aandreven tot Oosterse studiën in die dagen, wordt ook gewezen op de diepe bewondering, welke reeds in de 17de eeuw een geleerde als Isaac Vossius voor de Chinese levensstijl koesterde (cf. p. 341 vlg.).

5) PLISCHKE, *Das Zeitalter der Weltumsegelungsfahrten und die Naturvölker* (Archiv für Anthropologie 1930, p. 56-65) p. 58. In het Duits komt (w.s. het eerst bij Herder) „die Naturvölker" in de plaats van „die Wilden"; de Fransen gebruikten reeds langer de uitdrukking „les naturels". De Engelsen spraken nog lang en spreken nog van „savages".

6) Cf. H. PLISCHKE, o.c.

7) PENNIMAN, *A Hundred Years of Anthropology* (1935), p. 71. Over de toepassing van het biologisch evolutionisme op de sociale wetenschap zie p. 95 et passim.

8) RATZEL, *Anthropogeographie*, Bd. I, 3de druk (1909), p. 49.

9) Een goede bespreking van Ratzel's werk geeft oa. SCHLUETER, *Die leitenden Gesichtspunkte der Anthropogeographie, insbesondere der Lehre Friedrich Ratzels,* Archiv für Sozialwissenschaft und Sozialpolitik, Bd. XXII (1906).

10) Cf. Dr. G. VAN BULCK, *Beiträge zur Methodik der Völkerkunde* (1931); deze wil de cultuur zelf in het onderzoek betrekken en niet alleen de historische relaties. WILHELM SCHMIDT, *Handbuch der Methode der Kulturhistorischen Ethnologie* (1937) wijst dit echter af als een vertroebeling (p. V); ook Koppers wil eerst het historische gedeelte van het onderzoek afhandelen, voordat men zich gaat bezighouden met het sociaal-psychologische proces van de acculturatie (Anthropos 1932, p. 328, in een polemiek met Thurnwald).

11) Het behoeft geen betoog, dat generaliserende uitspraken als deze uiteraard een persoonlijk karakter hebben. In het gestelde verband heb ik niet naar een enigszins volledig overzicht gestreefd en geen aandacht geschonken aan de uiteenlopende individuële opvattingen van schrijvers. Evenmin was er aanleiding afzonderlijk melding te maken van de Engelse historische school van Elliot Smith en Perry.

12) THURNWALD, *Die menschliche Gesellschaft,* Bd. I (1931), p. IX.

13) RADIN, *The Method and Theory of Ethnology* (1933), p. 9, 21. Men zie voor een behandeling van de hiermee samenhangende vraagstukken: HUIZINGA, *Cultuurhistorische verkenningen* (1929), inzonderheid de opstellen „De taak der cultuurgeschiedenis" en „Over een definitie van het begrip geschiedenis" (o.a.: p. 13, 14); idem: *De wetenschap der geschiedenis* (1937), inz. p. 62; JAN ROMEIN, *Het onvoltooid verleden* (1937).

14) LOWIE, in een bespreking van Wilhelm Schmidt's bovengenoemde nieuwe methodologische studie, American Anthropologist (1938) Vol. 40, waar hij deze opmerking mede naar aanleiding van Radin's genoemde studie maakt.

15) Het is hierbij dus allerminst mijn bedoeling het karakter van elk der „scholen" naar voren te brengen of critisch te bespreken. Ik sluit in zekere zin aan bij een studie van G. BATESON, *Naven* (1936), waarin deze een ceremonie in Australisch Nieuw-Guinea beurtelings naar haar verschillende aspecten poogt te begrijpen en daar zeer uitvoerige methodologische beschouwingen aan verbindt. De lezer zij echter gewaarschuwd, dat ik zijn uiteenzettingen weergeef noch bespreek.

16) MALINOWSKI, *Coral Gardens and their Magic* (2 vol. 1935), vol. I, p. 465. In het afwijzen van de betekenis van onderzoek naar de wordingsgeschiedenis gaat deze richting wel eens verder dan zij kan verantwoorden. Zo b.v. DRIBERG, die trouwens niet tot de kern behoort, in zijn *At Home with the Savage* (1932), p. 24, 25. Doch ook Malinowski zelf heeft de neiging zich scherp uit te drukken en is niet wars van overdrijving. Zijn afwijzen van de genetische belangstelling houdt overigens niet in, dat zijn eigen belangstelling onhistorisch zou zijn, daar de geschiedwetenschap toch naar meer vraagt dan naar de herkomst. Met de historische belangstelling heeft hij gemeen de beschrijving van een stuk eenmalige werkelijkheid, zij het ook dat het geen verleden werkelijkheid is. Over de aard der huidige Geschiedwetenschap zie men de genoemde werken van Huizinga en Romein.

17) Cf. MALINOWSKI, *Argonauts of the Western Pacific* (1922), p. 18, 19, waar hij handelt over „the inponderabilia of actual life". In hoever de functionele ethnologen aan het straks aan te duiden aspect recht doen wedervaren, is in ons verband niet ter zake.

18) RIVERS, *Psychology and Ethnology* (1926), p. 11.

19) BATESON, *o.c.*, p. 118, 274, et passim.

20) Naar de strikte opvatting, die Bateson heeft van zijn begrip „ethologie", zou het werk van Benedict en stellig dat van Bruhl er buiten vallen (cf. o.c., p. 265). Gedeeltelijk valt het onder wat Bateson noemt „eidologie", een term, die ik vermeden heb in te voeren. Het komt mij trouwens voor, dat in Bateson's studie de plaats van dit begrip het minst duidelijk is geworden, zowel in zijn verhouding tot ethologie als tot het structurele aspect.

21) Dr. J. M. ELSHOUT, *De Kenja-Dajaks uit het Apo-Kajangebied* (1926), p. 334 vlg.

22) Mr. S. R. STEINMETZ, *De beteekenis der Volkenkunde voor de studie van mensch en maatschappij* (1908), p. 22.

23) Dr. G. VAN DER LEEUW, *De primitieve mensch en de religie* (1937), voorwoord.

24) *De plaats der primitieven in de cultuurgeschiedenis* (T.B.G. 1937).

25) Over de groeiende ontvankelijkheid van de Nederlanders voor de cultuur van Java zie men vooral Dr. GERARD BROM, *Java in onze kunst* (1931); voorts Dr. H. KRAEMER, *De culturele invloed van Ned.-Indië op Nederland* (Voordracht, gehouden aan de Leergang ter gelegenheid van het vierde Lustrum der Wageningse Landbouwhogeschool, 1938); Dr. F. D. K. BOSCH, *Het ontwaken van het aesthetisch gevoel voor de Hindoe-Javaansche oudheid* (1938).

26) MAX SCHELER, *Die Wissensformen und die Gesellschaft* (1926), p. 250 vlg. Een faciele synthese is met het hier betoogde allerminst gepredikt; slechts is geen woord gezegd over de moeilijkheden, die de verwezenlijking van zulk een hogere eenheid der drie soorten van weten in den weg staan. Van de rijke literatuur hierover noem ik slechts BETTY HEIMAN, *Indian and Western Philosophy, A Study in Contrasts (1937).*

27) Voor vroegere eeuwen zie men hierover het — weliswaar niet geheel billijke — werk van FRIEDERICI, *Der Charakter der Entdeckung und Eroberung Amerikas durch die Europäer* (Bd. I 1925, Bd. II en III 1936). Voorts: PITT-RIVERS, *The Clash of Culture and the Contact of Races* (1927).

28) W. L. STEINHART in het Tijdschrift voor Zendingswetenschap „Mededeelingen" 1936, p. 424; eveneens id., *Niassche teksten*, Verhandelingen Bat. Gen., dl. LXXIII (1937), p. 159.

29) ERNST VATTER, *Ata Kiwan* (1932), p. 157 vlg.

30) P. ARNDT, *Demon und Padzi, die feindlichen Brüder des Solor-Archipels.* Anthropos XXXIII, Heft I-II (1938).

31) In een tweetal courantenartikelen (de Locomotief, 1 en 5 December 1934), getiteld „Meer plaats voor Volkenkunde in B.B." is reeds enige jaren geleden door Dr. C. NOOTEBOOM naar aanleiding van ditzelfde eiland een pleidooi gehouden voor meer systematisch ethnologisch onderzoek, dat zonder veel kosten zou kunnen geschieden door nu en dan een bestuursambtenaar met ethnologische opleiding — ze zijn er — gedurende enige tijd te ontheffen van zijn gewone ambtsbezigheden en hem te belasten met een studieopdracht.